

KIBER MAKONDA OAV SO‘Z ERIKINLIGINI TA‘MINLASHNING XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11661234>

Pirimova Shoxista To‘lqinovna
TDIU “Ijtimoiy fanlar” kafedrası
assistent o‘qituvchisi
tel: (90) 817-89-98

ANNOTATSIYA

Axborot texnologiyalari, ommaviy axborot vositalari va aloqa vositalarining qo'llanilishi nafaqat davlatning chegarasiz bo'lishiga ta'sir qiladi, balki ular butun dunyo bo'ylab jamiyatning xatti-harakatlarini o'zgartirdi. Aksariyat odamlar so'z erkinligini ta'minlash va kadrlar bilan bog'liq muammolarni hal qilish uchun kibermkon davrini yengib o'tishadi. Bunda esa ijtimoiy falsafiy tahlil juda muhim. Biroq, ba'zi odamlar bu masalani o'z shaxsiy hayotining uyg'unligi va qadr-qimmatiga tahdid sifatida tashvishlantirdilar. Ba'zi sud jarayonlari kibermakonda tez-tez sodir bo'ladi, xususan, axborotni o'zgartirish, aloqa faoliyati, hatto ko'proq o'z fikrini nutqida ifoda etishi ko'zda tutiladi.

Kalit so'zlar: *Ommaviy axborot vositalari (OAV), huquq, so'z erkinligi, ijtimoiy-falsafa, kiber makon, axborot texnologiyalari.*

ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ ОБЕСПЕЧЕНИЯ БЕСПРИСТРАСТНОСТИ СМИ В КИБЕРПРОСТРАНСТВЕ

АННОТАЦИЯ

Использование информационных технологий, средств массовой информации и средств связи не только влияет на государство без границ, но и меняет поведение общества во всем мире. Большинство людей преодолеют эпоху кибербезопасности, чтобы обеспечить свободу слова и решить кадровые проблемы. В этой связи очень важен социально-философский анализ. Однако некоторые люди были обеспокоены этой проблемой как угрозой гармонии и достоинству их частной жизни. Некоторые юридические процессы часто происходят в киберпространстве, особенно обмен информацией, коммуникационная деятельность и даже высказывания.

Ключевые слова: *Средства массовой информации, право, свобода слова, социальная философия, киберпространство, информационные технологии.*

FOREIGN EXPERIENCE IN ENSURING MEDIA IMPARTIALITY IN CYBERSPACE

ANNOTATION

The use of information technology, mass media and communication tools not only affects the borderless state, but they have changed the behavior of society around the world. Most people will overcome the cyber age to ensure freedom of speech and to solve personnel problems. In this regard, socio-philosophical analysis is very important. However, some people were concerned about this issue as a threat to the harmony and dignity of their private lives. Some legal processes often take place in cyberspace, particularly the exchange of information, communication activities, and even more speech.

Keywords: *Mass media, law, freedom of speech, social philosophy, cyber space, information technology.*

KIRISH

Axborot texnologiyalari, ommaviy axborot vositalari va aloqa vositalarining qo'llanilishi nafaqat davlatning chegarasiz bo'lishiga ta'sir qiladi, balki ular butun dunyo bo'ylab jamiyatning xatti-harakatlarini o'zgartirdi. Aksariyat odamlar so'z erkinligini ta'minlash va kadrlar bilan bog'liq muammolarni hal qilish uchun kibermkon davrini yengib o'tishadi. Biroq, ba'zi odamlar bu masalani o'z shaxsiy hayotining uyg'unligi va qadr-qimmatiga tahdid sifatida tashvishlantirdilar. Ba'zi sud jarayonlari kibermakonda tez-tez sodir bo'ladi, xususan, axborotni o'zgartirish, aloqa faoliyati, hatto ko'proq o'z fikrini nutqida ifoda etishi ko'zda tutiladi. Indoneziya 2008-yil 2-apreldan boshlab Elektron ma'lumotlar bilan ishlash to'g'risidagi qonunni 2008-yil 11-sonli kuchga kiritish orqali axborot texnologiyalari to'g'risidagi qonunni ishlab chiqdi. Barcha uchun axborot texnologiyalari, ommaviy axborot vositalari va aloqalarni joriy etishni yaxshilash uchun qonunni mustahkamlash. Shunga qaramay, davlat mafkurasiga, inson huquqlariga zid kelmaslik uchun uni amalga oshirish jarayonida ushbu aktning mavjudligi nazorat qilinishi kerak. So'z erkinligi ham insonning asosiy huquqlari sifatida tan olinmoqda va u 1948 yilda Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasida himoyalangan.

Har bir inson fikr va so'z erkinligi huquqiga ega; huquq hech qanday aralashuvlarsiz o'z fikriga ega bo'lish erkinligini hamda davlat chegarasidan qat'i nazar, axborot yoki g'oyalarni istalgan ommaviy axborot vositalari orqali izlash, olish va tarqatish erkinligini qamrab oladi. Ushbu taklif Indoneziya davlati tomonidan inson huquqlari nuqtai nazaridan kibermakonda so'z erkinligini nazorat qilish va himoya qilish formatini taklif qiladi. Normativ-huquqiy hujjatlarni vertikal va

gorizontal yo'nalishda sinxronlashtirishga intilish keyingi maqsad bo'lib qoladi, chunki so'z erkinligi chegarasini jinoyat sifatida belgilashda hali ham ko'plab moslashuvchan moddalar mavjud. Erkinlik faqat Qonun, xalq ruhi, jamoat tartibi bilan chegaralanadi. Uchta asos davlatda so'z erkinligini boshqarishni yetarli darajada ifodalaydi [1].

Kiber makonda so'z erkinligini ta'minlashning ijtimoiy-falsafiy jihati keng ko'lamlidir. Sababi ijtimoiy hayotdagi barcha voqea-hodisalar kiber makonga ko'chib bormoqda. Falsafa so'zi yunonchadan olingan bo'lib “donishlikni sevish”, “sevaman”, “donolik” – eng umumiy fan (nazariya), dunyoqarash shakllaridan biri bo'lib inson faoliyati sohalaridan biri. U kishi qanday yashashi, hayot kechirishi kerak (etika), qaysi narsalar mavjud va ularning tabiati qanday (metafizika), bilim nima (epistemologiya), hamda qanday fikrlash to'g'ri (mantiq) ekanligini hal qilishga urinadi.

Filosofiya – insonning dunyoda tutgan o'rni va dunyoqarashining yaxlit tizimini ifodalovchi ma'naviy faoliyatining bir shakli. Demak kiber makonda ham xuddi shu kabi yuzaga keladi. Ammo bugungi kunda kiber makonda o'zimizni falsafiy o'stirish dolzarb masalaligicha bo'lib qolmoqda. Kiber makonda insoniyat foydalanish tartib-qoidasi haqida bilimlarimiz kamlik qiladi.

Inson huquqlari - millatimiz, yashash joyimiz, jinsi, milliy yoki etnik kelib chiqishi, rangi, dini, tili yoki boshqa har qanday holatdan qat'i nazar, barcha insonlarga xos bo'lgan huquqlardir. Biz hammamiz o'z inson huquqlarimizdan kamsitilmasdan teng huquqlimiz. Bu huquqlarning barchasi o'zaro bog'liq, o'zaro bog'liq va ajralmasdir. Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasida har bir mamlakatda inson foydalanishi kerak bo'lgan fuqarolik, siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlarni tavsiflovchi o'ttiz modda mavjud. Huquqlar inson qadr-qimmatining ko'rinishi bo'lib, u fikr erkinligi, e'tiqod erkinligi, qo'rquv va qashshoqlikdan o'z ifodasini topadi [2].

Jon Lokk, Monteskyu va Russo turli xil inson huquqlarini ifodalaydi, xususan:

- a. O'zlari uchun erkinlik
- b. Din erkinligi
- c. Yig'ilishlar va uyushmalar erkinligi
- d. Habeas Korpus huquqlarini yozish
- e. Fikr erkinligi va matbuot erkinligi [5].

Kibermakonda so'z erkinligi So'z erkinligi inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasining 19-moddasida ta'kidlanganidek, so'z erkinligi dunyoda insonga meros bo'lib qolgan inson huquqlaridan biridir. , shu jumladan, hech qanday aralashuvsiz o'z fikriga ega bo'lish va chegaralardan (mintaqada) qat'i nazar, istalgan

ommaviy axborot vositalari orqali ma'lumot va g'oyalarni izlash, olish va yetkazish huquqi.

IT bilan bog'liq bo'lgan so'zlash va fikr bildirish bo'yicha so'z erkinligi ko'pincha jabrlanuvchini ushbu chegaralarni buzishda gumon qilishga olib keladi. Aslida, so'z erkinligi huquqlarining o'zi 1945 yil Indoneziya Respublikasi Konstitutsiyasining 28-moddasida tartibga solingan bo'lib, unda uyushmalar va yig'ilishlar, og'zaki va yozma so'z erkinligi va boshqalar qonun bilan belgilab qo'yilgan.

Kiber dunyoda so'z erkinligi va inson huquqlari masalalarida Internet erkinligining huquq va tamoyillari haqida ba'zi qoidalar mavjud Internet huquqlari va tamoyillari koalitsiyasining rasmiy veb-saytida ko'rsatilgan³ Internetdagi 10 tamoyil va inson huquqlarini tushuntiradi.

1) Universallik va tenglik. Barcha insonlar erkin va teng qadr-qimmat va huquqlarda tug'iladilar, ular onlayn muhitda hurmat qilinishi, himoyalinishi va bajarilishi kerak.

2) Huquqlar va ijtimoiy adolat. Internet - inson huquqlarini targ'ib qilish, himoya qilish va amalga oshirish, ijtimoiy adolatni rivojlantirish uchun makondir. Har bir inson onlayn muhitda boshqalarning inson huquqlarini hurmat qilishga majburdir.

3) Foydalanish imkoniyati. Har bir inson xavfsiz va ochiq Internetga kirish va undan foydalanishda teng huquqqa ega. Nutq va uyushma. Har bir inson internetda tsenzura va boshqa aralashuvlarsiz erkin axborot izlash, olish va tarqatish huquqiga ega. Har bir inson, shuningdek, ijtimoiy, siyosiy, madaniy yoki boshqa maqsadlarda Internet orqali va Internetda erkin birlashish huquqiga ega.

4) Maxfiylik va ma'lumotlarni himoya qilish. Har bir inson onlayn maxfiylik huquqiga ega. Bunga kuzatuvdan ozodlik, shifrlashdan foydalanish huquqi va onlayn anonimlik huquqi kiradi. Har bir inson, shuningdek, shaxsiy ma'lumotlarni to'plash, saqlash, qayta ishlash, tasarruf etish va oshkor qilish ustidan nazoratni o'z ichiga olgan ma'lumotlarni himoya qilish huquqiga ega.

5) Hayot, erkinlik va xavfsizlik. Hayot, erkinlik va xavfsizlik huquqlari onlayn tarzda hurmat qilinishi, himoya qilinishi va bajarilishi kerak. Ushbu huquqlar onlayn muhitda buzilmasligi yoki boshqa huquqlarni buzish uchun foydalanilmasligi kerak.

6) Xilma-xillik. Internetdagi madaniy va til xilma-xilligini targ'ib qilish va nutqning ko'pligini ta'minlash uchun texnik va siyosat innovatsiyalarini rag'batlantirish kerak.

7) Tarmoq tengligi. Har bir inson tijorat, siyosiy yoki boshqa sabablarga ko'ra kamsitish ustuvorligi, filtrlash yoki trafikni nazorat qilishdan xoli Internet tarkibiga universal va ochiq kirish huquqiga ega bo'lishi kerak.

8) Standartlar va qoidalar. Internetning arxitekturasi, aloqa tizimlari, hujjat va ma'lumotlar formatlari to'liq o'zaro hamkorlik, inklyuziya va barcha uchun teng imkoniyatlarni ta'minlaydigan ochiq standartlarga asoslanishi kerak.

9) Boshqaruv. Inson huquqlari va ijtimoiy adolat Internet faoliyat yuritadigan va boshqaradigan huquqiy va me'yoriy asoslarni shakllantirishi kerak. Bu ochiqlik, inklyuziv ishtirok va hisobdorlik tamoyillariga asoslanib, shaffof va ko‘p tomonlama tarzda amalga oshiriladi.

Birlashgan Millatlar Tashkilotining a'zosi sifatida Indoneziya Birlashgan Millatlar Tashkiloti tomonidan nazarda tutilgan Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasini qo'llab-quvvatlash va amalga oshirish uchun ma'naviy va huquqiy javobgarlikni o'z zimmasiga olishdan voz kecha olmaydi. Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasining 1-moddasi qoidalariga asoslanib, Indoneziya Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasining 1999-yildagi 39-sonli Inson huquqlari to'g'risidagi qonuniga kiritiladi, unda quyidagilar aytiladi:

“Inson huquqlari - bu inson tabiatiga va Qodir Tangrining mavjudoti sifatida mavjud bo'lgan huquqlar yig'indisi bo'lib, u Xudoning sovg'asi bo'lib, qonunlar, hukumat tomonidan hurmat qilinishi, qo'llab-quvvatlanishi va himoya qilinishi kerak. inson qadr-qimmati”

XULOSA.

Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasining 19-moddasida nazarda tutilgan so'z erkinligiga kelsak, 1999 yil 39-sonli Qonunning 14-moddasida ko'rsatilgan:

1) Har bir inson shaxsiy va ijtimoiy muhitni rivojlantirish uchun zarur bo'lgan muloqot qilish va ma'lumot olish huquqiga ega.

2) Har bir inson mavjud vositalardan foydalangan holda ma'lumot izlash, olish, egalik qilish, saqlash va etkazish huquqiga ega.

Ammo Indoneziyada so'z erkinligining o'zi hali ham maksimal darajada emas, chunki u tuhmat bo'yicha 310-modda va hurmatsizlik bo'yicha Jinoyat qonunining 311-moddasi mavjudligi bilan tahdid qilgan. Jinoyat qonuni kodeksi tuhmat chegaralari haqida aniq tushuncha bermaydi. Shuning uchun ushbu maqolalar kibermakondagi ifoda orqali boshqalarga zarar yetkazgan deb hisoblangan shaxsni jazolash uchun ishlatiladi [3].

Jurnalistlar va bloggerlar huquqni muhofaza qilish organlari tomonidan jinoyatchi sifatida jinoiy javobgarlikka tortish uchun tez-tez ishlatib turadigan maqola tufayli endilikda 27-modda (3) bandidan ehtiyot bo'lishlari kerak. Maqolalar barcha hujjatlar va yozuvlarni veb-saytda nashr etishga majbur qiladi va blog da'voga moyil. 27 (3)-moddaning to'liq mazmuni quyida ko'rsatilgan:

Har qanday shaxs qasddan va hech qanday huquqsiz, haqoratli va/yoki tuhmat/tuhmat elementiga ega bo'lgan elektron ma'lumot va/yoki elektron hujjatni tarqatish va/yoki uzatish va/yoki foydalanishga ruxsat berish.

Ushbu formulada e'tiborga olinishi kerak bo'lgan uchta element mavjud, ya'ni:

1. Niyat elementi va huquqsiz;

2. Elementlar ma'lumotni va/yoki elektron hujjatni tarqatadi, uzatadi, foydalanishga imkon beradi;

3. Nafrat va/yoki tuhmat/tuhmat elementlari [4].

"Huquq yo'q" so'zining kiritilishi mubolag'a sifatida turli jamoalar tomonidan tanqid qilinadi (Sutan Remy Syahdeini, 2009; 223). Suiste'mol va yoki tuhmat elementiga ega bo'lgan ma'lumotlarni va elektron hujjatlarni tarqatish, uzatish, yaratish huquqini beruvchi bergan rasmiy organ bo'lishi mumkinmi? Axborot va elektron bitimlar to'g'risidagi qonun va Fuqarolik huquqi kodeksi o'rtasidagi haqorat formulasi bilan solishtirganda, faqat ikkita o'xshashlikni topish mumkin, ya'ni niyat elementi va sha'ni yoki obro'siga tajovuz qilish elementi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR (REFERENCES):

1. Strategy, Lance (1999). "Kiber makon turlari: ta'rifi va delimitatsiyasi muammolari". G'arbiyaloqajurnali. 63 (3):382 83.
2. United Nations Human Rights. 2013. What is Human Rights. <http://www.ohchr.org/en/issues/Pages/WhatareHumanRights.aspx> (diakses pada tanggal 19 February 2013)
3. Shtayger, Stefan; Xarnisch, Sebastyan; Zettl, Kerstin; Lohmann, Yoxannes (2018-01- 02). "Kiber kosmosdagi mojarolarni kontseptualizatsiya qilish". Kiber siyosat jurnali. 3 (1):
4. Marko Mayer, Luidji Martino, Pablo Mazurye va Gergana Tsvetkovaning ta'rifi, Piza loyihasi, 2014 yil 19-may
5. Sulaiman Hamid. 2002. Hak Asasi Manusia dalam Lembaga Suaka Hukum Iternasional. Jakarta: PT. RajaGrafindo Persada. hal. 27.
6. Saifnazarov, I. (2022). So'z erkinligi - Yangi O'zbekiston tayanchi. "Falsafaning dolzarb muammolari" mavzuidagi Res. ilmiy-amaliy konferensiya materiallari, Guliston. 129-133 betlar.
7. Saifnazarov, I. (2023). Yangi O'zbekiston: inson qadri ulug'langan yurt. – Tashkent: "Ilm-Ziyo-Zakovat" MChJ. - 209.